

Вищий навчальний заклад
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Рівень вищої освіти - другий (магістерський)

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ЦЕРКВАВНОГО БЮДЖЕТУ
УКРАЇНИ: СТАТТЯ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ

(тема кваліфікаційної роботи)

_____ (підпис)

Здобувача вищої освіти
денної форми здобуття освіти
Бодійчук Анатолій Володимирович

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (підпис)

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Чередніченко Юрій Васильович

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (підпис)

*Завідувач кафедри фінансів, обліку та
фундаментальних економічних дисциплін*
доктор економічних наук, доцент
Овчар Петро Андрійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

Київ – 2025

ПЛАН

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ	5
1.1. Державний бюджет: сутність, значення та структура.....	5
1.2. Доходи бюджету та джерела їх формування.....	8
1.3. Особливості формування та виконання державного бюджету в умовах воєнного стану.....	12
Висновки до розділу 1.....	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	18
2.1. Сучасний стан доходів державного бюджету.....	18
2.2. Аналіз формування дохідної частини державного бюджету України.....	21
2.3. Аналіз складу структури видатків державного бюджету України.....	24
Висновки до розділу 2.....	27
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПОВЕРНЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	29
3.1. Проблеми формування державного бюджету та шляхи вирішення в умовах воєнного конфлікту.....	29
3.2. Зарубіжний досвід управління державним бюджетом та можливості його впровадження в Україні.....	31
Висновки до розділу 3.....	34
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40
АНОТАЦІЇ	45

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах економічного розвитку фінансова стійкість та ефективне управління системою доходів і видатків Державного бюджету є одним з найважливіших завдань для забезпечення сталого розвитку країни. Державний бюджет відіграє ключову роль у фінансовому забезпеченні різних сфер життєдіяльності, таких як соціальна підтримка, освіта, охорона здоров'я, інфраструктура, оборона та безпека.

Дослідження проблем формування доходів та видатків Державного бюджету України викликає значний інтерес, оскільки бюджет є важливим індикатором економічного розвитку країни. Він впливає на економічну та соціальну стабільність та життєвий рівень населення. Через державний бюджет здійснюється реалізація внутрішньої та зовнішньої політики, регулювання економіки та фінансування соціальної політики з урахуванням довгострокових інтересів країни.

Однак у сучасних умовах, коли Україна у війні, фінансова система та система доходів і видатків державного бюджету зазнає значних викликів та перетворень. Війна накладає додаткові фінансові навантаження на державу вимагаючи збільшення видатків на оборону та безпеку, а також реорганізації фінансових ресурсів для підтримки національних інтересів.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Питанням формування Державного бюджету України щороку знаходяться в центрі уваги як науковців так і практиків. Серед науковців найбільшу увагу приділяють таким питанням: формування доходів державного бюджету в умовах трансформації економіки, роль податків у формуванні доходів державного бюджету України, підвищення ефективності видатків державного бюджету в умовах реформ, проблеми незбалансованості державного бюджету України та інші.

Серед вітчизняних дослідників виділяють: Городецька Т. Е., Поровай, А. С., Сковорода А., Аверкіна М., Павлюк К. В., Шапоренко, О. О., Західна О., Ігнатишина В., Скидан У., Захожай К. В., Жам О. Ю., Трусова Н. В., Сизоненко О. В., Надал С., Спасів Н.

Мета дослідження дослідження теоретичних та практичних аспектів формування доходів державного бюджету та їх оптимізація. Дослідження спрямоване на визначення проблемних аспектів, що впливають на фінансову стійкість держави в умовах воєнного конфлікту.

Для досягнення визначеної мети в роботі поставлено та вирішувалися такі **завдання**:

- визначити сутність значення та структуру Державного бюджету;
- дослідити доходи Державного бюджету та джерела їх формування ;
- розкрити особливості формування та виконання державного бюджету в умовах воєнного стану;
- проаналізувати сучасний стан доходів державного бюджету;
- здійснити аналіз формування доходної частини державного бюджету України;
- здійснити аналіз структури витратів державного бюджету України;
- обґрунтувати проблеми формування Державного бюджету та шляхи вирішення в умовах воєнного конфлікту.

Об'єктом дослідження є фінансові процеси у процесі формування та виконання доходної і витратної частини Державного бюджету України..

Предметом дослідження є процес виконання доходної частини Державного бюджету України.

Методи дослідження. У процесі наукового пошуку використано такі наукові методи як критичного аналізу, порівняльного (корпоративного) аналізу, індукції, дедукції, табличного та графічний метод та метод ілюстрацій, метод презентативного представлення матеріалів.

Інформаційну основу склали статистичні дані Державної служби статистики, Міністерства фінансів України, наукові публікації вітчизняних дослідників: їх монографічні та аналітичні дослідження.

Елементи наукової новизни одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів полягає у перспективах покращення формування

доходів державного бюджету в умовах воєнного стану. Зокрема дослідження стосуються проблеми формування Державного бюджету та шляхи вирішення в умовах воєнного конфлікту та зарубіжного досвіду управління державним бюджетом та можливості його впровадження в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в сприянні забезпеченню сталості фінансової системи та досягненню ефективного надходження ресурсів до державного бюджету для задоволення потреб нації та забезпечення національної безпеки.

Структура кваліфікаційної роботи: вступ, три розділи, висновки, додатки, список використаних джерел та анотації.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

1.1. Державний бюджет: сутність, значення та структура

Державний бюджет є наріжним каменем фінансової системи будь-якої держави, виконуючи функцію фінансового плану, що деталізує очікувані надходження та заплановані витрати уряду на певний фінансовий період. Цей ключовий інструмент слугує основою для реалізації фінансової політики, спрямованої на виконання державою її конституційних функцій та задоволення пріоритетних суспільних потреб.

Термін «бюджет» є запозиченням, що сягає корінням старофранцузької мови. Слово «budget» означало «шкіряний мішок» або «торбинку» для грошей чи документів. Після перенесення цього слова до Англії (ймовірно, нормандцями завойовниками), воно трансформувалося на «budget».

Сучасне економічне значення прийняв у XVI–XVIII століттях у Великій Британії. У ті часи парламент розглядала та затверджувала фінансові запити корони, а державний секретар відкривав портфель (тобто «бюджет»), в якому містився законопроект. Цей символічний акт отримав назву «відкриття бюджету». Згодом, сам термін почали використовувати для позначення офіційного плану зі збору доходів та здійснення державних видатків, який вимагав схвалення парламенту. З того часу «бюджет» став загальновизнаним, лаконічним і зручним виразом для цієї комплексної ідеї.

Українська економічна думка підкреслює необхідність розгляду бюджету як у економічному, так і в юридичному аспектах.

1. Бюджет як Економічна Категорія:

- в економічному сенсі бюджет виражає фінансові відносини, що виникають у процесі формування та використання централізованого фонду грошових ресурсів держави.

- Як зазначають деякі вчені (зокрема, О. Ткач та Є. Ткач), він являє собою систему економічних відносин, які визначають механізм перерозподілу валового внутрішнього продукту (ВВП) та утворення цих централізованих фондів.

2. Багатоаспектний Підхід (за Л. К. Вороновою): Бюджет може бути розглянутий у кількох ключових вимірах:

- o Матеріальний: Як офіційний документ (фінансовий план), що зводить доходи і видатки держави чи органу місцевого самоврядування.
- o Адміністративний: Як попередній план управління фінансами.
- o Бухгалтерський: Як зведена таблиця доходів і видатків, організована за відповідною класифікацією.
- o Політичний/Правовий: Як дозвіл законодавчого (чи представницького) органу на виконання та використання публічних фінансових ресурсів.
- o Соціальний: Як інструмент впливу держави на соціально-економічне життя країни.

Згідно з визначенням Бюджетного кодексу України (ст. 2), бюджет — це план формування та використання фінансових ресурсів, необхідних для виконання завдань і функцій, покладає на органи державної влади, АРК та органи місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Узагальнюючи наукові підходи, можна виділити такі характерні ознаки бюджету:

1. Історична Обумовленість: Бюджет є категорією, що історично сформувалася і розвивалася, адаптуючись до специфічних соціально-економічних та політичних умов кожної країни.

2. Плановий Характер: Бюджет завжди є фінансовим планом, який прагне досягти рівноваги між доходами та видатками. Він може завершуватися або профіцитом (надлишком), або дефіцитом (перевищенням витрат над доходами).

3. **Правова Сила (Сила Закону):** Бюджет є юридичним актом, що затверджується законодавчим органом (парламентом). Це надає йому сили закону і є основою для регулювання фінансових відносин, а також забезпечує контроль за використанням державних коштів.

4. **Обмежений Період Дії:** Бюджет складається на чітко визначений, обмежений період, який зазвичай становить один фінансовий (бюджетний) рік.

Основною метою Державного бюджету України є регулювання розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту між різними галузями економіки, територіальними утвореннями та верствами населення, враховуючи потреби ринкового господарства і визначену державою фінансову політику. Бюджет, як фінансовий план держави, має особливу властивість – його сила закону. Це забезпечує належні умови для контролю за використанням бюджетних коштів і зменшення його впливу на ефективність суспільного виробництва. Структуру державного бюджету представлено на рис.1.

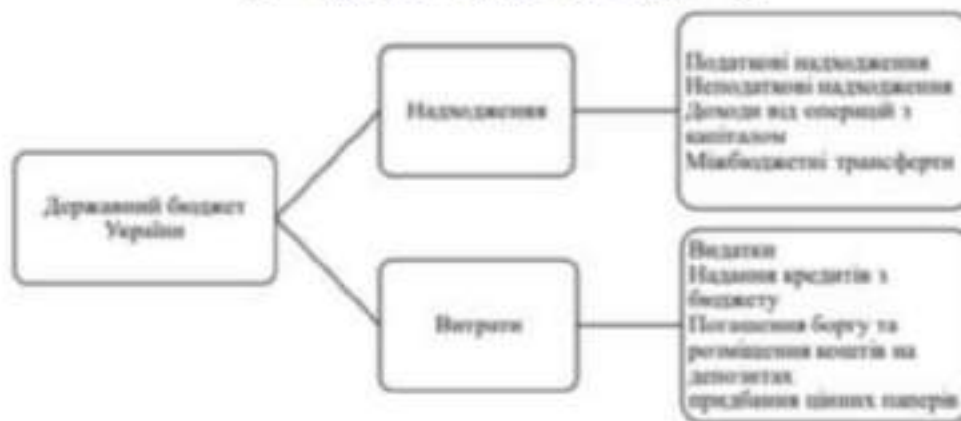

Рис.1. Структура Державного бюджету

Державний бюджет України є централізованим фондом фінансових ресурсів і має критичне значення у діяльності держави та суспільства:

- **Фінансове забезпечення:** він визначає можливості та пріоритети державного розвитку і є головним джерелом фінансування функцій, закріплених Конституцією (оборона, безпека, управління).

• Регулююча функція: бюджет виступає ефективним регулятором економіки. Його основна мета полягає у розподілі та перерозподілі ВВП між секторами економіки, територіальними утвореннями та соціальними верствами населення, відповідно до визначеної державної фінансової політики.

• Соціальне значення: кошти бюджету є основним джерелом фінансування комплексних цільових соціальних програм, таких як освіта, охорона здоров'я, пенсійна система, соціальний захист та підтримка культури. Це дозволяє державі впливати на соціальні відносини та підвищувати рівень життя громадян.

Державний бюджет має дві основні структури:

1. Горизонтальна структура бюджету складається з двох основних, взаємопов'язаних частин:
 - Дохідна частина: Джерела надходжень (податки, збори, інші платежі).
 - o Видаткова частина: напрямки витрачання коштів (за функціями та цілями).
2. Вертикальна структура бюджету поділяється на:
 - o Загальний фонд: призначений для фінансування основних, постійних та незахищених видатків держави.
 - o Спеціальний фонд: використовується для фінансування конкретних, цільових заходів і проєктів, що мають власні джерела надходжень.

1.2. Доходи бюджету та джерела їх формування

Згідно Бюджетного кодексу України доходи бюджету класифікуються наступним чином: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти. Всі ці джерела доходів важливі для забезпечення фінансової стабільності державного бюджету, забезпечення функціонування держави, надання послуг громадянам та реалізації різних

ініціатив. Широкий спектр доходів дозволяє державі балансувати свої фінансові потреби та забезпечувати стійкий економічний розвиток.

Аналіз формування доходної частини державного бюджету України є важливим інструментом для оцінки фінансових ресурсів країни. Цей аналіз досліджує джерела доходів, такі як податки, акцизи, збори, неподаткові надходження та міжнародна фінансова допомога. Він дозволяє виявити потенційні ризики та недоліки у системі формування доходів, а також знайти можливості для покращення ефективності збирання доходів і розширення бази оподаткування.

Рис. 1.2. Джерела формування доходів Державного бюджету

Відповідно до положень Бюджетного кодексу України, доходна частина бюджету формується за рахунок кількох основних груп надходжень: податкових, неподаткових, доходів від операцій з капіталом та трансфертів. Кожна з цих складових відіграє важливу роль у наповненні державної скарбниці, забезпеченні виконання функцій держави, фінансуванні суспільних потреб та реалізації стратегічних програм розвитку. Різноманітність джерел

доходів дає змогу державі гнучко реагувати на економічні виклики та підтримувати макрофінансову стабільність.

Дослідження структури та динаміки доходів державного бюджету України є ключовим елементом аналізу фінансових можливостей країни. Таке дослідження передбачає оцінку податкових надходжень, неподаткових платежів, міжнародної фінансової допомоги, а також інших видів ресурсів, що надходять у бюджет. Воно дозволяє своєчасно виявляти слабкі місця у системі формування доходів, оцінювати ризики для бюджетної безпеки та визначати шляхи оптимізації податкової політики і підвищення результативності адміністрування доходів.

Доходи бюджету, у широкому розумінні, відображають економічну активність суспільства та діяльність усіх економічних агентів. Будь-які зміни у векторі фінансової політики держави відчутно впливають на обсяги доходів, адже вони визначають умови ведення бізнесу, рівень податкового навантаження, інвестиційну привабливість та економічну поведінку населення.

Законодавець визначає доходи бюджету як усі види податкових, неподаткових та інших доходів, що поступають на безповоротній основі відповідно до законодавства України, починаючи адміністративні платежі, власні надходження бюджетних установ та трансферти. На формування доходів впливає широкий перелік чинників, серед яких: загальний стан економіки, якість податкового законодавства, рівень тінізації економічних процесів, податкова дисципліна, інституційні особливості ринку, динаміка інфляції, стабільність національної валюти, конкурентоспроможність продукції та рівень криміналізації економічних операцій.

Базою дохідної частини бюджету є валовий внутрішній продукт. Збільшення ВВП сприяє зростанню доходів населення та бізнесу, розширенню виробництва, підвищенню ділової активності, що в підсумку приводить до збільшення податкових надходжень. Водночас економічний спад, інфляція та знецінення національної валюти мають протилежний ефект.

Податкові надходження становлять основний елемент доходної частини бюджету й забезпечують фінансування соціальної інфраструктури, державних послуг, оборонних програм, фінансування освіти, охорони здоров'я та інших сфер. Податкова система виконує також регуляторну функцію, формуючи стимули або обмеження для окремих видів діяльності. Рівень податкового навантаження, прозорість податкових процедур, наявність пільг та ефективність адміністрування безпосередньо впливають на обсяг бюджетних надходжень і діловий клімат у країні.

Неподаткові надходження включають різні платежі, що не пов'язані з оподаткуванням, але є важливим ресурсом для бюджету. Сюди відносяться доходи від користування державним майном, адміністративні збори, державне мито, митні платежі, штрафи, пені та санкції, а також власні надходження бюджетних установ. Вони розширюють фінансову базу держави та можуть використовуватися для фінансування поточних витрат і спеціальних державних програм.

Доходи від операцій з капіталом охоплюють надходження, пов'язані з реалізацією державного майна, продажем земель, нематеріальних активів, цінностей державних резервів, матеріальних ресурсів мобілізаційного резерву. Ця категорія доходів має важливе значення для фінансування масштабних інфраструктурних і інвестиційних проєктів.

Трансферти формують окрему групу надходжень і надходять у бюджет на безповоротній основі від інших органів влади, місцевих бюджетів, міжнародних організацій або урядів інших держав. Вони забезпечують реалізацію міжбюджетної політики та підтримують виконання соціальних, економічних і гуманітарних програм.

Узагальнюючи, доходи державного бюджету формуються з різних джерел, кожне з яких відіграє власну роль у забезпеченні стабільності фінансової системи. Податки, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та трансферти створюють комплексну систему, що дозволяє державі ефективно планувати свою діяльність, підтримувати економічне

зростання та реалізовувати ключові суспільні проекти. Саме різноманітність джерел доходів забезпечує стійкість бюджетної системи та сприяє довгостроковому розвитку країни.

1.3. Особливості формування та виконання державного бюджету в умовах воєнного стану

Кожен уряд виконує комплекс соціальних, політичних та економічних функцій. Із зростанням ролі державних витрат у національній економіці бюджет держави перетворився на один із ключових інструментів урядової макроекономічної політики. За таких умов збалансований бюджет набуває особливої ваги, оскільки його рівновага між доходами та видатками забезпечує можливість повного виконання обов'язків держави перед суспільством і гарантує стабільність економічного розвитку. Під час бюджетного планування необхідно визначити пріоритетні напрями фінансування, аби підтримувати ефективне зростання та стабільність національної економіки. Отже, якісно сформований бюджет є важливим чинником забезпечення економічного зростання.

Бюджет за Бюджетним кодексом України визначається як система формування та використання фінансових ресурсів для виконання завдань і функцій органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим і місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду (ст. 2 БКУ).

Державний бюджет становить основу системи фінансового регулювання економіки та забезпечує перерозподіл валового внутрішнього продукту між регіонами та секторами економіки, враховуючи поточні потреби держави, ринкові зміни та цілі фінансової політики. Саме на його основі визначаються обсяги надходжень, напрями використання коштів та рівень фінансування окремих галузей.

Головна мета державного бюджету України полягає у раціональному контролі та перерозподілі ВВП між різними суб'єктами господарювання,

галузями, регіонами та соціальними групами населення відповідно до вимог ринкової економіки та цілей монетарної політики.

Бюджетна політика — це сукупність заходів, спрямованих на формування умов для покращення якості державних послуг та забезпечення соціально-економічного розвитку держави й регіонів, а також визначення механізмів створення та використання бюджетних ресурсів.

Як зазначає Міністерство фінансів України, зміни у фінансуванні бюджетних програм можуть стати інструментом реформування ключових сфер, таких як освіта, наука, охорона здоров'я та соціальний захист.

Бюджетна політика спрямована на вдосконалення системи мобілізації доходів, оптимізацію використання державних ресурсів, підвищення результативності державних витрат, ефективну побудову міжбюджетних відносин, а також забезпечення соціальної справедливості під час перерозподілу національного доходу.

Основним її завданням є досягнення соціально-економічного розвитку через формування належного рівня життя населення відповідно до встановлених соціальних стандартів. Це досягається за рахунок оптимального розподілу ВВП між різніми секторами економіки та соціальними групами.

Водночас важливо зберегти стійкість бюджетної системи. Ефективне бюджетне регулювання має базуватися на реальному фінансовому стані держави, сучасних економічних умовах та стабільності бюджетної політики. Надмірне скорочення видатків може ускладнити процес управління економічним розвитком. Інституційний підхід підкреслює, що бюджетне регулювання є динамічною системою, яка адаптується до нових умов та стратегічних цілей держави.

Оскільки бюджет є одним із головних інструментів державного впливу на економіку, формування ефективної бюджетної політики виступає основною передумовою підтримки економічного зростання. Бюджетна політика має сприяти збалансованості бюджетів різних рівнів і впливати на ключові соціально-економічні процеси. Процес визначення структури доходів та

видатків є центральним елементом бюджетного регулювання. Фіскальна та монетарна політика взаємно доповнюють одна одну та забезпечують умови для розвитку економічної активності.

Для розробки ефективної фіскальної політики важливо враховувати необхідність підтримання фінансової та соціальної стабільності, оскільки саме вона визначає рівень макроекономічної збалансованості. Державний бюджет також виступає ключовим інструментом реалізації структурних реформ. Проте нові підходи до фіскальної політики не завжди гарантують передбачуваний результат, що підкреслює важливість обґрунтованого планування.

Важливим напрямом державного регулювання є визначення цілей, напрямів та прогнозування бюджетних витрат з урахуванням майбутніх потреб соціально-економічного розвитку.

До основних завдань бюджетної політики належать:

- визначення пріоритетів у розподілі бюджетних ресурсів та ефективне бюджетне планування;
- узгодження бюджетних програм з їхніми цільовими призначенням;
- формування дієвих механізмів контролю за цільовим використанням бюджетних коштів і оцінює результативності бюджетних програм.

Рациональне використання бюджетних ресурсів є ключовою умовою бюджетного процесу, особливо за обмежених фінансових можливостей. Це зумовлює необхідність удосконалення системи управління формуванням і витрачанням бюджетних коштів для підвищення ефективності їх використання.

Для виконання своїх функцій держава повинна мати достатній обсяг фінансових ресурсів. Доходи бюджету є економічною категорією, що відображає фінансові відносини між державою, населенням і бізнесом у процесі формування централізованого фонду ресурсів.

Економічні відносини в межах формування доходів бюджету охоплюють процеси розподілу та перерозподілу ВВП, що надходить до бюджетів різних рівнів для забезпечення виконання державних функцій та потреб суспільства.

Багато науковців трактують доходи бюджету як систему економічних відносин та як фінансовий інструмент, через який формуються бюджетні ресурси. Загалом доходи бюджету — це надходження, що забезпечують фінансування суспільно необхідних видатків і надходять державі на безповоротній основі.

За Бюджетним кодексом України доходи бюджету поділяються на податкові, неподаткові, доходи від операцій з капіталом та трансферти. До загального фонду надходять кошти, що не мають цільового призначення, тоді як частина податкових і неподаткових доходжень може спрямовуватися до спеціального фонду.

Податкові надходження мають ключове значення у формуванні бюджету, оскільки історично становлять основу фінансового забезпечення держави. Саме ці кошти спрямовуються на оплату праці державних службовців, реалізацію соціальної програми фінансування національних пріоритетів. Неподаткові надходження відіграють допоміжну роль у наповненні бюджету.

Державний бюджет є центральним елементом фіскальної політики, що визначає порядок фінансування державних програм і послуг. Джерела доходів включають податки, збори, платежі, доходи від державної власності, приватизаційні надходження, міжнародні субсидії й інші фінансові ресурси.

Доходи можуть надходити через прямі платежі державних підприємств, через податкову систему або у формі кредитних ресурсів. У ринкових економіках податки становлять основну частину доходів бюджету, тоді як доходи державного сектору мають другорядний характер.

Джерела доходів поділяють на внутрішні та зовнішні. Внутрішні включають доходи, сформовані у процесі створення ВВП та використання природних ресурсів. Зовнішні охоплюють міжнародні кредити, митні

надходження, перерозподіл фінансових ресурсів через зовнішньоекономічні операції.

Доходи від операцій з капіталом включають надходження від продажу основних засобів, державних запасів, землі та нематеріальних активів. Такі операції регулюються окремими положеннями законодавства, зокрема Земельним кодексом України.

Державні цільові фонди виконують функцію підтримки фінансової стабільності та спрямовуються на реалізацію спеціальних соціальних, економічних та інфраструктурних програм.

У ході дослідження було встановлено, що бюджетна політика та система формування доходів державного бюджету є ключовими механізмами макроекономічного регулювання та забезпечення стійкого розвитку країни. Бюджет виступає фундаментальним інструментом реалізації функцій держави, забезпечуючи фінансування соціальної сфери, підтримку економічної активності виконання загальнодержавних програм. Рациональний розподіл бюджетних ресурсів, визначення пріоритетних напрямів фінансування та оцінювання результативності бюджетних програм є визначальними умовами ефективності бюджетної системи.

Аналіз положень Бюджетного кодексу України засвідчив, що доходи бюджету формуються через податкові, неподаткові надходження, операції з капіталом і трансфери, що забезпечує різноманітність джерел та можливість гнучкого реагування на економічні виклики. Податки залишаються основою фінансового забезпечення держави, тоді як інші види надходжень виконують допоміжну або цільову функцію. Особливе значення має збалансованість між внутрішніми та зовнішніми джерелами доходів, оскільки це визначає рівень фінансової стабільності та незалежності держави.

Важливою умовою формування ефективної бюджетної політики є тісний взаємозв'язок бюджетного, податкового та монетарного регулювання, оскільки саме їх узгодженість дозволяє забезпечити макроекономічну рівновагу та стає економічне зростання. Стратегічний підхід до бюджетного планування, орієнтація на прогнозування майбутніх економічних потреб і запровадження результативних механізмів управління видатками створюють підґрунтя для підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів.

Таким чином, дослідження підтверджує, що якісно сформована бюджетна політика, побудована на принципах збалансованості, прозорості та результативності, є необхідною передумовою соціально-економічної стабільності держави. Раціональна структура доходів бюджету та дієві механізми їх мобілізації є важливими факторами ефективності фінансування державних потреб, реалізації реформ і підтримки сталого розвитку національної економіки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Сучасний стан доходів державного бюджету

Забезпечення сталого економічного розвитку та неперервного соціального захисту населення є складним і багатовимірним процесом, спрямованим на підвищення добробуту та якості життя громадян. Реалізація цього процесу безпосередньо залежить від ефективної бюджетної політики, що визначає механізми формування доходів Державного бюджету та оптимального розподілу фінансових ресурсів між ключовими сферами суспільного життя. В умовах воєнного стану та істотного зростання державного боргу питання організації та виконання державного бюджету набувають особливої актуальності.

Цільові державні фонди характеризуються чітко визначеними джерелами надходжень і напрямками використання коштів. Вони створюються для фінансування специфічних потреб держави, що умовляє як їхню структуру, так і порядок включення до бюджету. Через бюджет держава акумулює необхідні ресурси для соціально-економічного розвитку, а ефективність виконання державних функцій значною мірою залежить від здатності сформувати достатній обсяг доходів.

Державний бюджет відіграє провідну роль у регулюванні економіки, забезпеченні фінансової рівноваги, підтримці соціальної стабільності та підвищенні рівня добробуту населення, особливо в умовах збройної агресії. Повномасштабна війна суттєво трансформувала національну економіку та змусила державу переглянути підходи до управління фінансовою системою. У період воєнного стану першочерговим завданням є забезпечення своєчасного та повного виконання державного бюджету.

Україна сьогодні зіштовхується з необхідністю адаптації бюджетної системи до воєнних реалій: переорієнтації фінансових пріоритетів, перерозподілу обмежених ресурсів, гарантування соціальних виплат, суттєвого збільшення оборонних видатків, формування нових джерел доходів, залучення міжнародної допомоги. Ефективність цих процесів залежить від узгодженості дій між усіма елементами бюджетної політики, адже саме це забезпечує макрофінансову стабільність та запобігає появі дисбалансів.

Аналіз виконання Державного бюджету за 2018–2023 роки (табл. 2.1) показав відносну стабільність у частині доходів — їх виконання коливалося від 96% у 2020 році до 101,5% у 2023 році. У воєнний час зафіксовано перевиконання доходів майже на 1,5%. Водночас видатки у 2023 році були виконані на 17,14% нижче від офіційно запланованого рівня. Дослідження структури бюджету показує, що впродовж цих років доходи і видатки зростали, а дефіцит збільшився на 860,3 млрд грн — переважно через різке збільшення воєнних та соціальних потреб.

Табл.2.1.

**Доходи Зведеного та Державного бюджету
України у 2019-2023 рр.(млн. грн.)**

Рік	Доходи зведеного бюджету	Доходи державного бюджету без врахування офіційних трансфертів	Частка доходів у %	
			Зведеного бюджету у ВВП	державного бюджету у зведеному бюджеті
2019	1289779,8	989619,8	32,45	76,7
2020	1376661,6	1065368,9	32,82	77,4
2021	1662242,7	1284320,3	30,45	77,2
2022	2196273,3	1778245,4	42,31	80,9
2023	3104306,6	2195678,2	47,48	70,7

Структура доходів державного бюджету свідчить про домінування податкових надходжень, частка яких становила 50–86%. У 2023 році вони зменшилися на 157,3 млрд грн через бойові дії. Натомість відбулося істотне зростання міжнародної фінансової допомоги — на 479,6 млрд грн, що стало ключовим ресурсом стабілізації бюджету. Додатковими джерелами стали військові облігації, кредити міжнародних організацій, гранти та двостороння

підтримка. Найбільший обсяг коштів держава отримала від Національного банку, міжнародні партнери (ЄС і МВФ) забезпечили близько 21,7% зовнішнього фінансування.

Видаткову частину бюджету у 2018–2023 роках характеризують суттєві зміни пріоритетів. Якщо у 2022 році найбільшу частку становили соціальні видатки (22,77%), то у 2023 році їхня питома вага зменшилась через різке зростання оборонних витрат. На потреби оборони за рік війни спрямовано понад 1 трлн грн, що становить майже половину загального обсягу видатків. Збільшилися також витрати на безпеку, правоохоронну діяльність і судову владу. Водночас зменшилися видатки на загальнодержавні функції, екологію, культуру та інші "мирні" напрями.

Державний бюджет у 2023 році став найбільш милітаризованим в історії України — понад 1,1 трлн грн передбачено на оборону та безпеку. Це майже вчетверо більше, ніж у попередньому році. Для підвищення гнучкості бюджетної системи уряд схвалив зміни щодо пріоритетності платежів, що передбачають фінансування найважливіших соціальних та інфраструктурних потреб, а також посилення контролю за витрачанням коштів.

У період воєнного стану суттєво зросли потреби місцевих бюджетів. Органи місцевого самоврядування забезпечують фінансування територіальної оборони, евакуаційних заходів, гуманітарної допомоги, розміщення внутрішньо переміщених осіб, підтримку релокованих підприємств. Військові дії значно скоротили кількість платників податків і обсяги бюджетних надходжень, що негативно впливає на фінансову спроможність держави у короткостроковій і довгостроковій перспективі.

Повномасштабна війна суттєво змінила структуру державних фінансів України, спричинивши різке збільшення оборонних та соціальних витрат і зумовивши необхідність пошуку нових джерел доходів. Основними джерелами наповнення бюджету залишаються податки та міжнародна фінансова підтримка. У сучасних умовах особливої ваги набуває ефективність використання бюджетних коштів та підвищення ролі місцевих фінансів у

підтримці життєдіяльності громад. Покращення бізнес-клімату, стабільність нормативного середовища, захист інвестицій та розвиток підприємництва є важливими передумовами нарощення бюджетних надходжень. Одним з можливих управлінських рішень може бути тимчасове використання реверсної дотації для потреб відновлення критичної інфраструктури або як інструмент формування додаткових фінансових резервів.

2.2. Аналіз формування доходної частини державного бюджету України

Аналіз механізмів формування доходної частини Державного бюджету України є ключовим інструментом для оцінки реального фінансового потенціалу країни. Він охоплює аналіз основних джерел надходжень — податкових платежів, акційних виборів, непотрачених ресурсів та міжнародної фінансової підтримки. Проведення такого аналізу дозволяє визначити слабкі місця у системі мобілізації доходів, оцінити можливі ризики та відкрити потенціал для підвищення результативності адміністрування податків і розширення податкової бази. Стримані результати слугують підґрунтям для розроблення ефективних фінансово-бюджетних рішень, спрямованих на стабільне нарощення доходів, покращення показників та зміцнення фінансової стійкості держави [9].

Упродовж 2020–2022 років загальний обсяг доходів Державного бюджету зріс на 711 378,9 млн грн. Податкові надходження також демонстрували змінну динаміку: у 2021 році їхній обсяг збільшився на 255 975,3 млн грн, однак у 2022 році скоротився до 949 764,4 млн грн, що на 157 326,5 млн грн менше показника попереднього року. Доходи від податку на доходи фізичних осіб протягом аналізованого періоду стабільно зростали: від 117 281,3 млн грн у 2020 році до 148 427,3 млн грн у 2022 році, що становить 26% приросту.

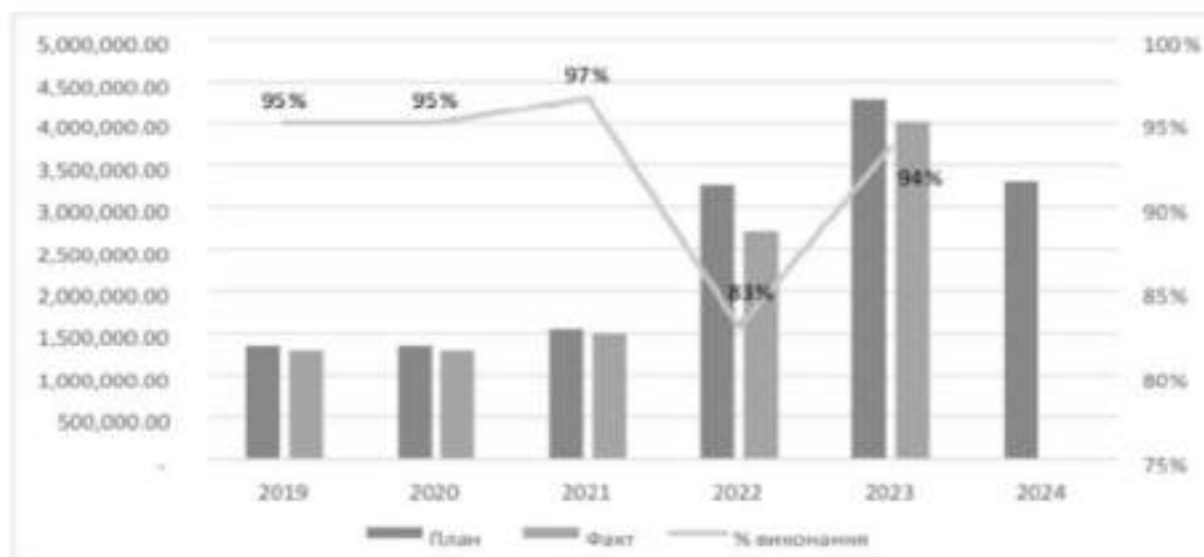

Рис. 2.2. Динаміка виконання дохідної частини Державного бюджету України з 2019 по 2023 рік, млн грн, %

Податок на прибуток підприємств характеризувався хвилеподібною зміною: у 2021 році його обсяг склав 29 056,7 млн грн і досяг 147 751,7 млн грн, однак у 2022 році скоротився до 117 149,9 млн грн. ПДВ на вітчизняні товари збільшився на 87 451,4 млн грн, тоді як ПДВ на імпортовані товари у 2022 році впав на 127 661,4 млн грн порівняно з 2021 роком.

Неподаткові надходження також зазнали суттєвих змін: якщо у 2021 році вони скоротилися на 37 588,7 млн грн, то у 2022 році їхній обсяг збільшився удвічі і досяг 346 327,7 млн грн. Це зростання передусім забезпечене збільшенням власних надходжень бюджетних установ, які у 2022 році становили 234 842,3 млн грн, що на 146 476,6 млн грн більше, ніж у попередньому році. Водночас доходи від власності та підприємницької діяльності скоротилися з 119 755,9 до 87 172,4 млн грн.

Особливу динаміку продемонстрували доходи від операцій з капіталом, які у 2022 році перевищили рівень 2020 року у 7,7 раза. Найбільшими темпами зросли надходження від іноземних держав та міжнародних організацій: з 1 029,7 млн грн у 2020 році до 481 090,7 млн грн у 2022 році. Основна частина цих коштів — фінансова підтримка партнерів України у зв'язку з воєнною

агресією росії. Обсяг офіційних трансфертів у 2021 році збільшився на 1 918,1 млн грн, але в 2022 році скоротився на 3 110,5 млн грн.

Структурний аналіз свідчить, що більшість податкових надходжень у 2021–2022 роках мали тенденцію до зменшення. Це пов'язано зі значною міграцією населення, втрагою робочих місць та руйнуванням економічної інфраструктури. Зокрема, стаття «Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості» скоротилася на 7%. Водночас частка ПДВ на вітчизняні товари у 2022 році зросла на 37%, що свідчить про заміщення низки імпортованих товарів українськими, логістика яких була менш ускладненою під час воєнних дій.

Частка неподаткових надходжень у 2022 році зросла удвічі порівняно з 2021 роком. Доходи від операцій з капіталом збільшилися у 7,7 раза, а надходження від іноземних партнерів — у понад 270 разів порівняно з довоєнним періодом.

Структурні співвідношення доходів також суттєво змінилися. Якщо у 2020 році частка податкових надходжень становила 79,1%, а у 2021 — 85,37%, то у 2022 році їхня частка зменшилася до 52,34%. Це пояснюється різким збільшенням обсягів міжнародної фінансової допомоги. Частка ПДФО зменшилась з приблизно 10,10% у 2020 році до 8,3% у 2022 році. Аналогічне скорочення спостерігається і за податком на прибуток підприємств: з 10,10% і 11,39% відповідно до 6,55% у 2022 році.

Надходження від внутрішніх податків на товари та послуги зменшилися з 53,90% у 2021 році до 31,85% у 2022 році. Водночас надходження від міжнародної допомоги різко зросли, що стало визначальним чинником формування доходів у воєнний період.

Загалом, протягом 2020–2022 років податкові надходження залишалися основним джерелом доходів бюджету, однак у 2022 році їхня частка різко зменшилася через воєнні події. Неподаткові надходження коливалися, але у 2022 році їхня частка знову зросла до 19,38%. Виконання плану доходів у ці роки демонструє позитивну динаміку: зростання на 21,4% у 2021 році та на

15,4% у 2022 році. Це може свідчити як про покращення адміністрування доходів, так і про структурні зміни у джерелах їх формування.

Доходи бюджету відображають стан економіки та ефективність фінансової політики. За результатами аналізу видно: у 2020–2021 роках спостерігалось зростання більшості категорій доходів, тоді як 2022 рік характеризується суттєвим скороченням податкових надходжень через війну, масштабну міграцію та руйнування виробничих потужностей. Водночас різке збільшення міжнародної підтримки дозволило компенсувати втрати й забезпечити функціонування держави у кризових умовах. Раціональне управління доходами бюджету є необхідною умовою підтримання фінансової стабільності та відновлення економічного розвитку.

2.3. Аналіз складу і структури видатків державного бюджету України

Дослідження структури видаткової частини державного бюджету є ключовим інструментом, який дає можливість ефективно держава планує та використовує свої фінансові ресурси. Такий аналіз охоплює вивчення напрямів розподілу бюджетних коштів між окремими галузями та програмами, визначення пріоритетів фінансування, ефективності витрат, а також відповідності бюджетним нормам та обмеженням. Завдяки цьому стає можливим виявлення нераціональних витрат, ризиків та диспропорцій, а також формування рекомендацій щодо оптимізації фінансування та підвищення результативності бюджетних програм. Результати аналізу можуть бути підґрунтям для коригування державної політики та вдосконалення механізмів управління видатками.

Найвагомішою статтею видатків у структурі Державного бюджету України стали витрати на оборону. У 2022 році їх частка досягла 42,24% від усіх бюджетних видатків, що є різким збільшенням порівняно з 2021 роком, коли вона становила лише 8,56%. У грошовому вимірі ця стаття зростає на 1 215 164,4 млн грн, що напряму пов'язано з повномасштабним вторгненням

росії, необхідністю забезпечення обороноздатності держави та підтримки української армії. Аналогічно, з тих самих причин істотно збільшилися витрати за напрямом «Громадський порядок, безпека та судова влада»: у 2021–2022 роках вони зросли на 268 913,6 млн грн.

Нагомість видатки на економічну діяльність у 2022 році скоротилися майже вдвічі — з 180 989,9 млн грн у 2021 році до 95 368,4 млн грн. Значне збільшення також спостерігалось у сфері житлово-комунального господарства — за 2020–2022 роки темп приросту становив 498%. Видатки на охорону здоров'я демонстрували зростання у 2020–2021 роках (через пандемію COVID-19), однак у 2022 році темп збільшення був значно повільнішим. Фінансування освіти мало хвилеподібний характер: у 2020–2021 роках спостерігалось зростання, у 2022 році — помітне скорочення на 5 329 млн грн.

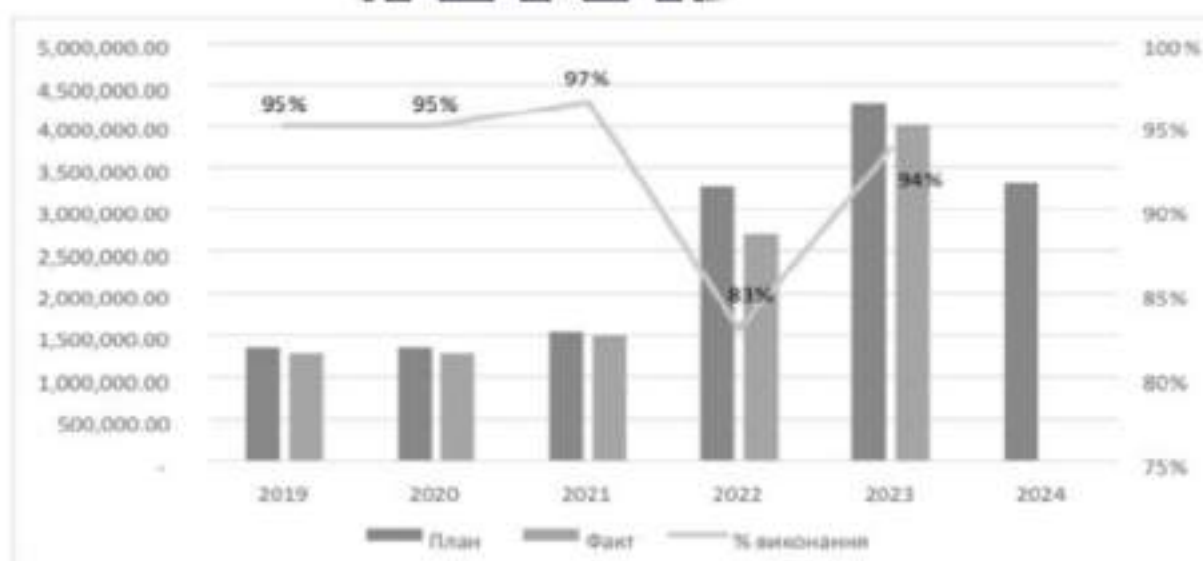

Рис.2.1. Динаміка виконання дохідної частини Державного бюджету України з 2019 по 2023 рік, млн грн, %

Видатки на соціальний захист зростали внаслідок необхідності підтримки внутрішньо переміщених осіб та громадян, які постраждали від збройної агресії. Загальна сума міжбюджетних трансфертів у 2022 році навпаки скоротилася після зростання у 2020–2021 роках.

У підсумку 2022 року більшість статей видатків зазнали скорочення, окрім видатків на оборону та громадську безпеку, що було обумовлено військовими викликами. Економічна діяльність, освіта, охорона навколишнього середовища та низка інших напрямів втратили частину фінансування через перерозподіл ресурсів на першочергові потреби національної безпеки.

Структура видатків показує, що у 2020–2021 роках державні витрати мали тенденцію до помірною збільшення, зокрема у сферах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Проте у 2022 році, після початку повномасштабної війни, спостерігається різке падіння фінансування за більшістю функціональних напрямів, за винятком оборони, частка якої досягла безпрецедентних 42,8%.

Поточні видатки у 2022 році становили 96,73% загального обсягу бюджету й за період аналізу зросли на 42,856,7 млн грн. Особливо швидко збільшилися витрати на оплату праці в секторі державного управління та бюджетних сферах. Витрати на транспортні послуги у 2022 році подвоїлися відносно попереднього показника. Обслуговування державного боргу також продемонструвало позитивну динаміку зростання.

Соціальні видатки, крім окремих напрямків, у 2022 році зросли найвідчутніше — на 165 982,8 млн грн порівняно з 2021 роком, що зумовлено необхідністю посилення соціальної підтримки населення. Капітальні видатки, навпаки, скоротилися до мінімуму, оскільки фінансування розвитку було переорієнтоване на нагальні потреби воєнного часу.

Загалом, видаткова частина бюджету у 2022 році зазнала кардинальних змін через повномасштабну агресію росії. Пріоритети держави змістилися в напрямі військових і безпекових потреб, що спричинило скорочення фінансування багатьох інших сфер. Оборона стала домінуючим напрямом бюджетних витрат, а соціальний захист — одним із найбільш фінансованих у зв'язку зі зростанням соціальної напруги та гуманітарних потреб.

Висновки до розділу 2

Частка доходів державного бюджету у зведеному бюджеті коливається між 70,7% та 81,5% у період з 2014 по 2023 рік. Однак слід зазначити, що спостерігається значне зниження з 80,9% до 70,7% у 2023 році порівняно з попереднім роком. Найвища частка становила 81,5% у 2015 році, 77,8% у 2014 році та 76,7% у 2019 році

Для кращого розуміння динаміки державного бюджету України за 2019-2023 роки важливо проаналізувати розподіл доходів протягом цього періоду. Показано заплановані та фактичні доходи державного бюджету України. Протягом останніх п'яти років спостерігається постійний рух у виконанні доходів державного бюджету. Відсоток виконання доходів дещо коливався від 96,34% у 2019 році до 101,49% у 2022 році, але було значне перевиконання у 2023 році на 17,86%.

Тенденції доходів свідчать про збільшення надходжень від міжнародної допомоги, що є важливим фактором підтримки військового бюджету. Дефіцит бюджету зріс до рекордних рівнів, особливо у 2022-2023 роках, що вказує на залежність країни від зовнішнього фінансування та міжнародної допомоги.

Дефіцит державного бюджету у відсотках до ВВП збільшився за останні два роки: 5,2% ВВП у 2020 році, 3,6% ВВП у 2021 році та 17,6% ВВП у 2022 році; у 2023 році дефіцит сягне 27% ВВП, а у 2024 році - 20% ВВП. Очікується, що він знизиться до 0,4% ВВП. Згідно з попередніми прогнозами уряду щодо рівня державного боргу, відношення державного боргу до ВВП може сягнути 106%, що перевищить вартість усіх товарів та послуг, вироблених в Україні.

Після неспровокованого вторгнення Росії в Україну провідні держави світу та лідери міжнародних фінансових організацій почали активно підтримувати Україну і одразу ж оголосили про надання значної військової, гуманітарної та фінансової допомоги. Так, важливим джерелом фінансування для України є допомога найвпливовіших світових фінансових інституцій,

зокрема Міжнародного валютного фонду (2,7 млрд дол. США) та Європейського інвестиційного банку (0,7 млрд дол. США)..

Аналіз динаміки та структури видаткової частини Державного бюджету України у 2020–2022 роках показує суттєву трансформацію бюджетних пріоритетів під впливом зовнішніх та внутрішніх викликів. Якщо у 2020–2021 роках державні видатки формувалися переважно під впливом пандемії COVID-19 і демонстрували поступове зростання за ключовими соціальними напрямками, то у 2022 році бюджетна система зіткнулася з безпрецедентним навантаженням, зумовленим повномасштабною військовою агресією росії.

Найзначніших змін зазнала структура видатків: оборона стала абсолютним пріоритетом, сформувавши рекордну частку – понад 42% загального обсягу видатків. Одночасно зросло фінансування безпекових секторів та соціального захисту, що пояснюється потребою підтримки внутрішньо переміщених осіб, населення постраждалих регіонів та забезпечення функціонування критичної інфраструктури. Натомість статті, пов'язані з економічними розвитком, освітою, культурою, охороною довкілля та міжбюджетними трансфертами, зазнали відчутного скорочення, що стало наслідком перерозподілу ресурсів на пріоритетні оборонні потреби.

Поточні видатки у структурі бюджету суттєво зросли, що свідчить про переважання короткострокових та невідкладних витрат над інвестиційними. Значне збільшення видатків на оплату праці, соціальні трансфери та забезпечення функціонування органів влади відображає необхідність підтримання життєздатності державних інституцій у кризових умовах.

У підсумку можна зазначити, що бюджетна політика України у 2022 році стала політикою воєнної економіки, спрямованою на збереження державності, обороноздатності та мінімально необхідного соціального забезпечення. Ці тенденції формують основу для подальших досліджень ефективності бюджетних рішень у кризових умовах і визначають потребу у розробленні нових підходів до планування видатків у післявоєнний період, орієнтованих на відновлення, розвиток та зміцнення фінансової стійкості держави.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ПОКРАЩЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Проблеми формування Державного бюджету та шляхи вирішення в умовах воєнного конфлікту

Доходи й видатки державного бюджету становлять фінансову основу діяльності державних інституцій та забезпечують реалізацію їхніх основних функцій у різних сферах суспільного життя. За рахунок бюджетних ресурсів держава фінансує сектор оборони й національної безпеки, гарантує дотримання верховенства права, підтримує громадський порядок, а також забезпечує надання ключових послуг — у галузях охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, культури тощо. Таким чином, бюджет є ключовим інструментом задоволення потреб населення та виконання державою своїх зобов'язань перед громадянами.

Повномасштабна зброя російської країни суттєво трансформувала бюджетний процес, спричинивши різке збільшення доходів державної скарбниці та одночасно — необхідність значного збільшення видатків на оборону, безпеку та соціальну підтримку населення. Такі зміни стимулювали активні дискусії серед науковців, економістів і практиків щодо оптимальної моделі податкової політики в умовах війни. Частина експертів виступає за підвищення податкового навантаження для посилення фіскальної стійкості, тоді як інші наголошують на важливості таргетованих податкових пільг і зменшення податків на соціально значущі товари та послуги, аби не поглиблювати кризові процеси в економіці.

Війна спричинила масштабні соціально-економічні потрясіння: масову міграцію за кордон, зростання безробіття, руйнування промислових потужностей та інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, замороження інвестицій та втрату обігових коштів підприємствами. Усі ці фактори ускладнили формування доходів бюджетів та поставили перед

державою завдання пошуку додаткових джерел фінансування. У цьому контексті обговорюються різні варіанти збільшення надходжень: повернення довоєнних ставок акцизів на пальне, зростання податків на споживання, посилення військового збору та інші заходи фіскальної мобілізації.

У воєнних умовах державі доводиться використовувати комплексний підхід до фінансування — від підвищення окремих податків до залучення внутрішніх і зовнішніх запозичень. Кожен із можливих механізмів має переваги й ризики: емісія грошей може посилити інфляцію, збільшення податків здатне стримувати економічну активність, а надмірні запозичення — поглиблювати борговий тягар у майбутньому. Оптимальним підходом є збалансоване поєднання різних інструментів, адаптоване до поточних економічних реалій.

Важливо зберігати раціональність податкової політики: надмірне фіскальне навантаження може спровокувати зростання тіньової економіки та стимулювати ухилення від плати податків. Тому система формування доходів бюджету має забезпечувати баланс між потребами держави та підтримкою економічної активності бізнесу.

Аналіз структури витратки державного бюджету України за 2022 рік засвідчує значне збільшення витратки на оплату праці, що сягнула понад третини всіх видатків. Такі зміни частково пояснюються зростанням грошового забезпечення військовослужбовців та масштабами мобілізації. Збільшення цих витрат позитивно позначається на доходах бюджету через зростання надходжень податку на доходи фізичних осіб.

У воєнний період особливого значення набувають фіскальні стимули, спрямовані на підтримку реального сектору економіки. До них належать податкові канікули для окремих галузей, податкові кредити, відстрочення податкових зобов'язань, компенсації частини заробітної плати, субсидії, гранти, гарантійні механізми тощо. Особливо важливою є підтримка малого й середнього бізнесу, який формує основу економічної стійкості та забезпечує значну частку зайнятості.

У пріоритеті держави — забезпечення обороноздатності, підтримка громадян, які постраждали від війни, та відновлення критично важливої інфраструктури. Водночас необхідно зберігати здатність бюджету виконувати ключові соціальні функції та забезпечувати макроекономічну стабільність. Це вимагає тісної координації фіскальної та монетарної політики, підвищення прозорості бюджетного процесу, ефективного планування видатків і контролю за їх використанням.

В умовах суттєвого скорочення доходів державного бюджету та різкого збільшення військових видатків значну роль відіграє міжнародна фінансова допомога. Кредити, гранти та підтримка від партнерів дозволяють покривати бюджетний дефіцит, забезпечувати стійкість фінансової системи й продовжувати виконання своїх зобов'язань.

Отже, воєнний стан формує нову парадигму бюджетної політики: держава змушена концентрувати ресурси на обороні, підтримці населення та функціонуванні критичних державних інституцій. Успішне виконання цих завдань потребує зважені фіскальної стратегії, пошуку додаткових джерел доходів та виважені підходи до управління видатками — з орієнтацією на довгострокову стійкість, економічне відновлення та перемогу України.

3.2. Зарубіжний досвід управління державним бюджетом та можливості його впровадження в Україні

Дослідження міжнародного досвіду спрямоване на розширення розуміння підходів до управління державними фінансами та дозволяє сформувати більш комплексне бачення бюджетного менеджменту. Порівняння світових практик із українськими реаліями дає змогу виявити чинники, що забезпечують ефективність бюджетної політики, та оцінити можливості запровадження найуспішніших інноваційних рішень в Україні.

Для підтвердження висунутих у теоретичній частині роботи тез щодо важливості централізації та стабільного державного бюджету доцільно

звернутися до прикладу Колумбії. Укладення в 2016 році мирної угоди з озброєними формуваннями, а також посилення присутності державної влади на віддалених територіях сприяли економічному поживанню. У 2021–2022 роках країна демонструвала високі темпи зростання ВВП — 15,9% та 9,6% відповідно, що є значним прогресом на тлі попередньої нестабільності. За оцінками МВФ, економічне зростання уповільниться приблизно до 3,5%, проте Колумбія залишатиметься однією з найбільш динамічних економік регіону. Такий результат був би недсяжним без ефективно функціонуючого централізованого бюджету.

Актуальним для аналізу є також досвід Аргентини, де новообраний президент Хав'єр Міллей розпочав масштабні реформи в умовах глибокої економічної кризи — гіперінфляції, великих бюджетних витрат та високого рівня бідності населення. Реформи, що ґрунтуються на лібертаріанських підходах, передбачають у тому числі значне скорочення державного апарату. Так, уряд Аргентини планує залишити лише дев'ять із двадцяти одного міністерства через брак фінансових ресурсів і потребу зменшення адміністративних витрат. В Україні також здійснено намір оптимізувати структуру центральних органів виконавчої влади, скоротивши кількість міністерств на третину, що може стати одним із шляхів підвищення ефективності бюджетних витрат.

Варто також розглянути можливість оптимізації роботи державних органів шляхом модернізації або реорганізації міністерств, які не мають критичного значення у період воєнних і економічних викликів. Існує потреба в переосмисленні ролі окремих державних установ. Наприклад, фінансування космічної галузі, яке у 2023 році становило понад мільярд гривень, у нинішній ситуації може бути не першочерговим. Передача таких активів у приватний сектор, включно з іноземними інвесторами, могла б підвищити ефективність та зменшити навантаження на бюджет.

Окреме значення має масштабна приватизація державного майна. Успішні приклади провели Велика Британія, США, Японія, Німеччина, де

приватизація сприяла підвищенню ефективності економіки та зменшенню ролі державних монополій. Натомість невдала приватизація в Україні у 1990-х роках, що проводилася без участі іноземних інвесторів і за заниженими цінами, призвела до появи олігархічних структур та зниження інвестиційної привабливості. На відміну від цього, Польща реалізувала приватизацію більш успішно, спираючись на «шокову терапію», прозорість процедур, конкурентні умови та активне залучення експертів.

Сучасна статистика свідчить про низьку ефективність державного сектору в Україні. Значна частина державних підприємств не здійснює діяльності, є збитковою або не звітує про свою роботу. Лише 15% таких підприємств приносять прибуток. Попри це, мала приватизація останніх років вже демонструє позитивний ефект – у 2022 та 2023 роках державний бюджет отримав суттєві надходження від продажу окремих активів, що частково сприяло покриттю дефіциту.

Великі приватизаційні проєкти, такі як «Об'єднана гірничо-хімічна компанія», «Турбоатом», Приватбанк та Одеський припортовий завод, становлять значний потенціал для наповнення бюджету, особливо в післявоєнний період. Проте необхідно вживати заходів для збереження бюджету, особливо в післявоєнний період. Тому варто обережно зберігати активи, пов'язані з війною, та обирати оптимальний час для продажу, щоб уникнути зниження вартості активів.

Приклад приватизації «Криворіжсталі» у 2005 році, яка принесла державі еквівалент майже 200 млрд грн у перерахунку на сучасні ціни, демонструє, який фінансовий ефект може мати правильно організований процес. Такі надходження здатні суттєво зменшити бюджетний дефіцит і зміцнити обороноздатність держави.

Окремо слід підкреслити необхідність розвитку конкурентного середовища. Монополізації, зокрема у сфері транспортної інфраструктури, заважають підвищенню якості послуг і збільшують витрати бюджету. В інфраструктурних проєктах світова практика показує ефективність приватної

участі, зокрема у сфері доріг і транспортних мереж, що дозволяє зменшити бюрократизацію та підвищити якість управління.

У довгостроковій перспективі приватизація, модернізація державного сектору та скорочення надмірних витрат можуть стати важливими чинниками розвитку економіки та наповнення державного бюджету. Проте для цього необхідні прозорі правила, конкуренція на відкритих аукціонах, участь іноземних інвесторів (за винятком країн-агресорів), а також створення сприятливих умов для діяльності підприємств після приватизації.

Висновки до розділу 3

Узагальнюючи проведений аналіз, можна стверджувати, що воєнний стан кардинально трансформував бюджетну систему України, актуалізувавши питання пошуку додаткових джерел надходжень, оптимізації видатків та забезпечення фінансової стійкості держави. Значні втрати економічного потенціалу, руйнування інфраструктури, скорочення виробництва та міграція населення суттєво впливають на можливість проведення доходної частини бюджету, водночас різко зростає потреба у фінансуванні секторів оборони, безпеки та соціального захисту.

В умовах дефіциту ресурсів держава вимушена застосовувати комплексний підхід до фінансової політики, поєднуючи фіскальні стимули, податкові пільги, міжнародну фінансову підтримку, кредитні механізми та заходи фіскальної консолідації. Важливою умовою ефективності бюджетного процесу є посилення координації між бюджетно-податковою та монетарною політикою, підвищення прозорості управління державними коштами та контроль за їх цільовим використанням.

Визначальними пріоритетами залишаються забезпечення обороноздатності країни, збереження соціальної стабільності та підтримка економічної активності, зокрема малого й середнього бізнесу. Саме збалансована комбінація фінансових інструментів та раціональний розподіл

бюджетних ресурсів сприятимуть підвищенню стійкості державних фінансів, зміцненню економічної системи та створенню передумов для повоєнного відновлення й розвитку України.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Проведене дослідження дозволило розглянути теоретичні, аналітичні та практичні аспекти формування доходів Державного бюджету України, а також проаналізувати стан та напрямки розвитку в цій сфері.

У ході дослідження було встановлено, що бюджетна політика та система формування доходів державного бюджету є ключовими механізмами макроекономічного регулювання та забезпечення стійкого розвитку країни. Бюджет виступає фундаментальним інструментом реалізації функцій держави, забезпечуючи фінансування соціальної сфери, підтримку економічної активності та виконання загальнодержавних програм. Рациональний розподіл бюджетних ресурсів, визначення пріоритетних напрямів фінансування та оцінювання результативності бюджетних програм є визначальними умовами ефективності бюджетної системи.

Аналіз положень Бюджетного кодексу України засвідчив, що доходи бюджету формуються через податкові надходження, операції з капіталом і трансферти, що забезпечує різноманітність джерел та можливість гнучкого реагування на економічні зміни. Податки залишаються основою фінансового забезпечення держави, а інші види надходжень виконують допоміжну або цільову функцію. Особливе значення має збалансованість між внутрішніми та зовнішніми джерелами доходів, оскільки це визначає рівень фінансової стабільності та незалежності держави.

Важливою умовою формування ефективної бюджетної політики є тісний взаємозв'язок бюджетного, податкового та монетарного регулювання, оскільки саме їх узгодженість дозволяє забезпечити макроекономічну рівновагу та стає економічне зростання. Стратегічний підхід до бюджетного планування, орієнтація на прогнозування майбутніх економічних потреб і запровадження результативних механізмів управління видатками створюють підґрунтя для підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів.

Таким чином, дослідження підтверджує, що якісно сформована бюджетна політика, побудована на принципах збалансованості, прозорості та результативності, є необхідною передумовою соціально-економічної стабільності держави. Раціональна структура доходів бюджету та дієві механізми їх мобілізації забезпечують можливість фінансування державних потреб, реалізації реформ і підтримки сталого розвитку національної економіки.

Частка доходів державного бюджету у зведеному бюджеті коливається між 70,7% та 81,5% у період з 2014 по 2023 рік. Однак слід зазначити, що спостерігається значне зниження з 80,9% до 70,7% у 2023 році порівняно з попереднім роком. Найвища частка становила 81,5% у 2015 році, 77,8% у 2014 році та 76,7% у 2019 році.

Для кращого розуміння динаміки державного бюджету України за 2019-2023 роки важливо проаналізувати рух однієї з його складових – доходів протягом цього періоду. Показано заплановані та фактичні доходи державного бюджету України. Протягом останніх п'яти років спостерігається постійний рух у виконанні доходів державного бюджету України, висота виконання доходів дещо коливався від 96,34% у 2019 році до 101,86% у 2022 році, але було значне перевиконання у 2023 році – 117,86%.

Тенденції доходів свідчать про збільшення надходжень від міжнародної допомоги, що є важливим фактором підтримки військового бюджету. Дефіцит бюджету зріс до рекордних рівнів, особливо у 2022-2023 роках, що вказує на залежність країни від зовнішнього фінансування та міжнародної допомоги.

Дефіцит державного бюджету у відсотках до ВВП збільшився за останні два роки: 5,2% ВВП у 2020 році, 3,6% ВВП у 2021 році та 17,6% ВВП у 2022 році; у 2023 році дефіцит сягне 27% ВВП, а у 2024 році - 20% ВВП. Очікується, що він знизиться до 0,4% ВВП. Згідно з попередніми прогнозами уряду щодо рівня державного боргу, відношення державного боргу до ВВП може сягнути 106%, що перевищить вартість усіх товарів та послуг, вироблених в Україні.

Після неспровокованого вторгнення росії в Україну провідні держави світу та лідери міжнародних фінансових організацій почали активно підтримувати Україну і одразу ж оголосили про надання значної військової, гуманітарної та фінансової допомоги. Так, важливим джерелом фінансування для України є допомога найвпливовіших світових фінансових інституцій, зокрема Міжнародного валютного фонду (2,7 млрд дол. США) та Європейського інвестиційного банку (0,7 млрд дол. США).

Аналіз динаміки та структури видаткової частини Державного бюджету України у 2020–2022 роках показує суттєву трансформацію бюджетних пріоритетів під впливом зовнішніх та внутрішніх викликів. Якщо у 2020–2021 роках державні видатки формувалися переважно під впливом пандемії COVID-19 і демонстрували тенденцію до збільшення за ключовими соціальними напрямками, то у 2022 році бюджетна система зіткнулася з безпрецедентним навантаженням, зумовленим повномасштабною військовою агресією росії.

Найзначніших змін зазнала структура видатків: оборона стала абсолютним пріоритетом, сформувавши рекордну частку – понад 42% загального обсягу видаток бюджету. Одночасно зросло фінансування безпекових секторів та національного захисту, що пояснюється потребою підтримки внутрішньо переміщених осіб, населення постраждалих регіонів та забезпечення функціонування критичної інфраструктури. Натомість статті, пов'язані з економічним розвитком, освітою, культурою, охороною довкілля та міжбюджетними трансфертами, зазнали відчутного скорочення, що стало наслідком перерозподілу ресурсів на першочергові оборонні потреби.

Поточні видатки у структурі бюджету суттєво зросли, що свідчить про переважання короткострокових та невідкладних витрат над інвестиційними. Значне збільшення видатків на оплату праці, соціальні трансферти та забезпечення функціонування органів влади відображає необхідність підтримання життєздатності державних інституцій у кризових умовах.

У підсумку можна зазначити, що бюджетна політика України у 2022 році стала політикою воєнної економіки, спрямованою на збереження державності,

обороздатності та мінімально необхідного соціального забезпечення. Ці тенденції формують основу для подальших досліджень ефективності бюджетних рішень у кризових умовах і визначають потребу у розробленні нових підходів до планування видатків у післявоєнний період, орієнтованих на відновлення, розвиток та зміцнення фінансової стійкості держави.

Узагальнюючи проведений аналіз, можна стверджувати, що воєнний стан кардинально трансформував бюджетну систему України, актуалізувавши питання пошуку додаткових джерел надходжень, оптимізації видатків та забезпечення фінансової стійкості держави. Значні втрати економічного потенціалу, руйнування інфраструктури, скорочення виробництва та міграція населення суттєво звузили можливості формування доходної частини бюджету, водночас різко збільшили потреби у фінансуванні секторів оборони, безпеки та соціального захисту.

В умовах дефіциту ресурсів держава вимушена застосовувати комплексний підхід до фінансової політики, поєднуючи фіскальні стимули, податкові пільги, міжнародну фінансову підтримку, кредитні механізми та заходи фіскальної консолидації. Важливою умовою ефективності бюджетного процесу є посилення координації між бюджетно-податковою та монетарною політикою, підвищення прозорості та звільнення державними коштами та контроль за їх цільовим використанням.

Визначальними пріоритетами залишаються забезпечення обороноздатності країни, збереження соціальної стабільності та підтримка економічної активності, зокрема малого й середнього бізнесу. Саме збалансована комбінація фінансових інструментів та раціональний розподіл бюджетних ресурсів сприятимуть підвищенню стійкості державних фінансів, зміцненню економічної системи та створенню передумов для повоєнного відновлення й розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ЧУГУНОВ, І., ПАСІЧНИЙ, М., & НІКІТШИН, А. (2022). Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*, 145(5), 124-137.
2. Дишлева, І. О. (2019). Механізм формування доходів державного бюджету України: правовий аспект. *Правничий вісник Університету «КРОК»*, (34), 90-97.
3. Liubchak, I. (2023). Формування доходів державного бюджету в умовах трансформації економіки. *Економічний вісник університету*, (58), 61-67.
4. Городецька, Т. Е., & Поровай, А. С. (2017). Аналіз податкових надходжень в системі доходів бюджету. *Молодий вчений*, (2), 243.
5. Степанова, В. О. (2016). Основні напрями формування доходів державного бюджету України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*, (3), 116-120.
6. Сковорода, А., & Аверкіна, М. (2024). Роль податків у формуванні доходів державного бюджету України. *Молодий вчений*, (2 (126)), 80-85.
7. Павлюк, К. В., & Шапоренко, О. О. (2016). Підвищення ефективності витрат державного бюджету в умовах реформ. *Наукові праці НДФІ*, (4), 15-33.
8. Кир'язова, Т. О., & Чулак, Н. І. (2017). Доходи державного бюджету України: проблеми формування та можливі джерела збільшення. *Економіка. Фінанси. Право*, (2 (2)), 40-44.
9. Західна, О., Круглякова, В., & Бацман, І. (2021). Формування дохідної частини державного бюджету України. *Молодий вчений*, (10 (98)), 131-136.
10. Ватаманюк-Зелінська, У. З., Прицак, Я. М., & Зелінський, М. П. (2023). Особливості формування та виконання державного бюджету України в умовах воєнного стану.

11. Західна, О., Ігнатишина, В., & Скидан, У. (2020). Проблеми незбалансованості державного бюджету України. *Молодий вчений*, (11 (87)), 159-163.
12. Сироветник, О. С. (2020). Доходи державного бюджету: економічний зміст, особливості формування та вплив на систему міжбюджетних відносин. *Приазовський економічний вісник*, (1), 272-278.
13. Абрамова, А. С., Савчук, Т. М., & Жаворонок, А. В. (2015). Митні платежі як складова доходів державного бюджету. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, (4), 270-275.
14. СЛАВКОВА, А., ГЛАДЧЕНКО, Л., & ВДОВІНА, І. (2024). Особливості державного бюджету України в умовах економічної нестабільності. *Modeling the development of the economic systems*, (3), 106-114.
15. Покогодна, О. В., & Бойко, А. С. (2016). Формування доходів місцевих бюджетів в Україні в 2016 році. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, (54), 203-208.
16. Захожай, К. В., & Жам, О. Ю. (2019). Роль прямих та непрямих податків у формуванні доходів державного бюджету України. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент*, (18), 103-114.
17. Західна, О., Петик, Л., & Щур-Живко, О. (2018). Аналіз доходів та видатків державного бюджету України. *Молодий вчений*, (2 (54)), 714-718.
18. Радіонов, Ю. (2023). Формування і виконання державного та місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (53).
19. Радіонов, Ю. (2023). Формування і виконання державного та місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (53).
20. Дюк, А. А. (2018). Формування системи видатків державного бюджету та їх оптимізація. *Ефективна економіка.-2018.-№ 3*.
21. Трусова, Н. В., & Сизоненко, О. В. (2018). Формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. *Світ фінансів*, (3 (56)), 19-27.

22. Надал, С., & Спасів, Н. (2016). Доходи місцевих бюджетів у контексті децентралізації в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*, (2), 102-112.

23. Надал, С., & Спасів, Н. (2016). Доходи місцевих бюджетів у контексті децентралізації в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*, (2), 102-112.

24. Demianchuk, O. (2016). Особливості формування доходів місцевих бюджетів України в умовах бюджетно-податкових змін. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, "Economics" Series*, (29), 95-99.

25. Надал, С., & Спасів, Н. (2016). Доходи місцевих бюджетів у контексті децентралізації в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*, (2), 102-112.

26. Кириленко, О., & Малиняк, Б. (2022). Видатки Державного бюджету України на вищу освіту в світлі запровадження середньострокового планування. *Вісник економіки*, (3), 152-168.

27. Горин, В. П., & Сидор, І. П. (2017). Чинники формування доходів населення в економіці України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*, (24 (2)), 58-63.

28. Лободіна, З. (2015). Бюджетна система України: проблеми функціонування та перспективи вдосконалення. *Вісник Економіки*, (3), 29-42.

29. Полинюк, Н. І. (2016). Механізм формування фінансових ресурсів місцевих органів управління в умовах демократизації суспільства. *Економічний аналіз*, (26, № 1), 65-72.

30. Андрєєва, О., & Применко, А. (2019). Щодо питання фінансування дефіциту державного бюджету України. *ЕКОНОМІКА І УПРАВЛІННЯ*, 14-22.

31. Малиняк, Б. (2022). Дихотомія вдосконалення видатків державного бюджету: від забезпечення протистояння агресії РФ проти України до побудови модерної держави, інтегрованої у західну цивілізацію. *Світ фінансів*, (3 (72)), 25-41.

32. Надал, С., & Спасів, Н. (2016). Доходи місцевих бюджетів у контексті децентралізації в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*, (2), 102-112.
33. Іщук, Л. І. (2018). Принципи формування доходів місцевих бюджетів в Україні. *Економічний форум*, (2), 286-290.
34. Gordienko, L., Pasichnyk, Y., & Lomako, Y. (2023). Фінансовий концепт біхевіористичного підходу при формуванні доходів державного бюджету України. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, "Economics" Series*, (30 (58)), 49-54.
35. Demianchuk, O., & Sakharuk, N. (2021). Формування доходів місцевого бюджету в умовах бюджетно-податкових реформ в Україні. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, "Economics" Series*, (22 (50)), 47-54.
36. Кириленко, О., & Малшняка, Б. (2022). Видатки Державного бюджету України на вищу освіту в світлі запровадження середньострокового планування. *Вісник економіки*, (3), 152-168.
37. Грабчак, К. М., & Матвійчук, В. І. (2018). Формування дохідної частини місцевих бюджетів: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Економіка і організація управління*, (3), 149-158.
38. Лисяк, Л., Качула, С., & Абдін, А. (2020). Бюджетна політика у сфері видатків в координатах соціального розвитку. *Світ фінансів*, (4 (65)), 39-55.
39. Маліборський, П. В. (2023). Стратегія підвищення приросту надходжень до місцевих бюджетів. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*, (6), 73-82.
40. Маліборський, П. В. (2023). Стратегія підвищення приросту надходжень до місцевих бюджетів. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*, (6), 73-82.
41. Lobodina, Z. (2017). Податок на доходи фізичних осіб як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток держави. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, "Economics" Series*, (6 (34)), 52-57.

42. Buhel, Y. (2023). Бюджетна політика України в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. *Ekonomichnyy analiz*, 33(2), 128-138.
43. Лисяк, Л., Качула, С., & Абдін, А. (2020). Бюджетна політика у сфері видатків в координатах соціального розвитку. *Світ фінансів*, (4 (65)), 39-55.
44. Маліборський, П. В. (2023). Стратегія підвищення приросту надходжень до місцевих бюджетів. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*, (6), 73-82.
45. Lobodina, Z. (2017). Податок на доходи фізичних осіб як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток держави. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, "Economics" Series*, (6 (34)), 52-57.
46. Марчук, А. П. (2018). Вплив децентралізації на структуру та динаміку доходів і видатків місцевих бюджетів. *Світ фінансів*, (2), 20-31.

АНОТАЦІЯ

Колодійчук А.В. «Формування доходів Державного бюджету України: стан та напрямки розвитку»

Кваліфікаційна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування», ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ, 2025 р.

Кваліфікаційна робота досліджує теоретичні засади, сучасний стан та особливості формування доходної і видаткової частин Державного бюджету України, а також проаналізовано тенденції бюджетної політики у період 2014–2024 років. Особливу увагу приділено структурі доходів державного бюджету, їх класифікації відповідно до Бюджетного кодексу України та ролі податкових, внеподаткових надходжень, капітальних операцій і трансфертів у забезпеченні фінансової стійкості країни. На основі статистичних даних розглянуто динаміку доходів бюджету, обсяги їх виконання, залежність від економічних факторів, а також масштаби дефіциту бюджету та державного боргу.

Проаналізовано трансформацію видатків державного бюджету у 2020–2023 роках, зокрема різке зростання фінансування оборони, безпеки та соціального захисту в умовах повномасштабної війни. Визначено, що воєнний стан суттєво змінив бюджетні пріоритети, зумовивши скорочення видатків на розвиток, інфраструктуру, освіту та інші соціально-економічні сфери. Показано, що бюджетна політика України в цей період набула рис воєнної економіки та стала інструментом забезпечення обороноздатності й підтримання базової життєдіяльності держави.

Узагальнення отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що ефективність бюджетного механізму в умовах кризи залежить від збалансованості джерел доходів, узгодженості фіскальної, податкової та

монетарної політики, а також раціонального використання бюджетних ресурсів. Дослідження окреслює потребу у формуванні нових підходів до бюджетного планування у післявоєнний період, спрямованих на економічне відновлення, посилення фінансової стійкості та забезпечення сталого розвитку України.

Ключові слова: державний бюджет, формування доходів, структура доходів, видатки бюджету, оптимізація.

ANNOTATION

Kolodiychuk A.V. “Formation of revenues of the State Budget of Ukraine: status and directions of development”

Qualification thesis for the second (master’s) level of higher education in the specialty 072 “Finance, Banking, Insurance and Stock Market”, educational program “Finance, Banking, and Insurance”, National Academy of Management, Kyiv, 2025.

The qualification work examines the theoretical foundations, current state and features of the formation of the revenue and expenditure parts of the State Budget of Ukraine, and also analyzes the trends of budget policy in the period 2014–2024. Particular attention is paid to the structure of state budget revenues, their classification in accordance with the Budget Code of Ukraine and the role of tax, non-tax revenues, capital transactions and transfers in ensuring the financial stability of the country. Based on statistical data, the dynamics of budget revenues, their implementation volumes, dependence on international assistance, as well as the scale of the budget deficit and public debt are considered.

The transformation of state budget expenditures in 2020–2023 is analyzed, in particular, the sharp increase in defense, security and social protection financing in the conditions of a full-scale war. It is determined that martial law has significantly changed budget priorities, leading to a reduction in spending on development, infrastructure, education and other socio-economic areas. It is shown that the budget policy of Ukraine during this period acquired the features of a war economy and became an instrument for ensuring the defense capability and maintaining the basic vital activity of the state.

The generalization of the obtained results allows us to conclude that the effectiveness of the budget mechanism in times of crisis depends on the balance of revenue sources, the coherence of fiscal, tax and monetary policies, as well as the rational use of budget resources. The study outlines the need to form new approaches

to budget planning in the post-war period, aimed at economic recovery, strengthening financial stability and ensuring sustainable development of Ukraine.

Keywords: *state budget, revenue generation, revenue structure, budget expenditures, optimization.*

